

ผลิตภัณฑ์งานใบตอง : การสร้างสรรค์รูปแบบถาดใบตอง
Banana leaf product : Creative design of banana leaf trays

ศักรินทร์ หงส์รัตนาวรกิจ^{1*} ขจร อิศราสุชีพ¹ และธนภฤต จิระโชติเศวต²
Sakarin Hongrattanavorakit ^{1*} Khajan Aitsarasuchip¹ and Tanakrit Geerachotsawet²

Received 24 มิถุนายน 2566 Revised 9 พฤศจิกายน 2566 Accepted 20 พฤศจิกายน 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้วิเคราะห์แนวทางการออกแบบและการสร้างสรรค์รูปแบบถาดใบตองพบว่า การออกแบบถาดใบตองเป็นการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่หรือดัดแปลงชิ้นใหม่ให้ดีขึ้น โดยใช้องค์ประกอบของการออกแบบ ประกอบด้วย รูปสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ องค์ประกอบศิลป์ และทฤษฎีการออกแบบประกอบด้วย เอกภาพ ความสมดุล ความสัมพันธ์ทางศิลปะ การสร้างสรรค์ถาดใบตอง เป็นการสร้างสรรค์รูปแบบถาดใบตองใหม่ ๆ โดยใช้องค์ประกอบของการคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ การคิดนั้นต้องเป็นสิ่งใหม่ ใช้งานได้ และมีความเหมาะสม การคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ 2 ทางคือ เริ่มจากจินตนาการแล้วกลับสู่สภาพความเป็นจริง และเริ่มจากความรู้แล้วคิดต่อยอดสู่สิ่งใหม่ ส่วนขั้นตอนการคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วย กำหนดเป้าหมาย การคิด การแสวงหาแนวคิดใหม่ การประเมินและคัดเลือกแนวคิด นอกจากนั้นองค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ทักษะคิด บุคลิกภาพ ความสามารถทางสติปัญญา ความรู้ การคิด แรงจูงใจ สภาพแวดล้อม

คำสำคัญ: การออกแบบถาดใบตอง, สร้างสรรค์รูปแบบถาดใบตอง, ถาดใบตอง

---

¹ อาจารย์, คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

¹ Lecturer, Faculty of Home Economics at Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

² ครู, โรงเรียนไทรน้อย

² Teacher, Sainoi secondary school

* ผู้ประสานงานนิพนธ์ e-mail : Sakkarin.ho@rmutp.ac.th

Abstract

This article had analyzed the design and creation guidelines for banana leaf trays. It showed that banana leaf tray designs are the new innovative aspects or has been modified to have a better form using design principles which include: product appearance, artistic composition, and design theories include unity, balance, and artistic relationships contributing to the aesthetic appeal of these trays. Creative banana leaf tray designs emerge from a process of generating novel ideas, ensuring their practicality and suitability. Creativity manifests itself in two primary forms: starting with imagination and then grounding it in reality or beginning with knowledge and expanding upon it to create something new. The creative process encompasses establishing goals, seeking fresh ideas, and evaluating and selecting the most promising ones. Additionally, factors such as attitude, personality, intellectual capacity, knowledge, thinking patterns, motivation, and environment positively influence creativity.

Keywords : banana leaf tray design, Create a banana leaf tray pattern, banana leaf tray

1. บทนำ

ใบตองใช้ห่อขนมและอาหารต่าง ๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมงานฝีมือต่างๆ แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำใบตองมาประดิษฐ์ภาชนะเลียนแบบรูปทรงภาชนะที่ทำจากวัสดุอื่น ๆ ได้ทุกรูปทรงและสามารถออกแบบให้แปลกออกไปตามความต้องการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประดิษฐ์ เช่น จาน ชาม พาน โถ ผอบ กะบายก้าน้ำชา เขียนหมาก เป็นต้น (มณีรัตน์ จันทนะพะลิน, 2540) การประดิษฐ์ใบตองเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติแขนงหนึ่งที่มีความประณีต เป็นศิลปะชั้นสูงและสวยงาม มีความละเอียดอ่อน วิวัฒนาการในการคิดประดิษฐ์งานใบตองมีพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด มีการคิดและเปลี่ยนรูปแบบในการประดิษฐ์ให้เหมาะสมกับเวลา และโอกาสที่ใช้สอยในงานนั้นๆ และปัจจุบันมีความนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อง ๆ อย่างต่อเนื่อง (อัศรพล ไวเชียงคำ, 2558)

การจัดการเรียนการสอนวิชางานใบตองในสถาบันการศึกษา เสรี เรืองเนตร (2549) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องมีการนำศิลปะประยุกต์กับงานคหกรรมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นสาขาผ้าและเครื่องแต่งกาย วิชาอาหารและโภชนาการ วิชาธุรกิจงานประดิษฐ์ และความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เนื่องจากจำเป็นที่จะต้องนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสรรค์ผลงานในวิชาชีพของตนทั้งขณะศึกษาและหลังสำเร็จการศึกษา ดังนั้นการสร้างสรรค์รูปแบบภาตใบตอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์งานใบตองเพื่อการก้าวสู่ภาคธุรกิจต่อไป ในปัจจุบันรัฐบาลได้มีนโยบายสนับสนุน Soft Power ความเป็นไทยโดยการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจด้วยวัฒนธรรม ตามนโยบายเปลี่ยน

ฉากทัศน์วัฒนธรรมสู่ก้าวที่มั่นคงและยั่งยืน ส่งผลให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อประชาชนและประเทศชาติ ทั้งมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ

ผู้เรียบเรียงในฐานะเป็นอาจารย์ผู้สอนรายวิชางานใบตองในสถาบันการศึกษา ทราบดีว่าการเรียนวิชางานใบตองสามารถนำไปสร้างรายได้ที่ดีให้แก่ผู้ที่มีความสามารถทางด้านนี้ ดังนั้นผู้ประดิษฐ์ต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและทักษะปฏิบัติ การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใบตองให้เหมาะสมกับวัสดุ รูปแบบ โอกาส รวมถึงสมัยนิยม และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความนี้จะเป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์งานใบตองให้ดำรงคงอยู่และพัฒนาต่อไป

2. วัตถุประสงค์

ศึกษาแนวทางการออกแบบและการสร้างสรรค์รูปแบบถาดใบตอง

3. เนื้อเรื่อง

ใบตองเป็นวัสดุธรรมชาติที่ได้มาจากใบของต้นกล้วยหรืออาจเรียกว่า ใบกล้วยซึ่งมีอยู่ทั่วไปในประเทศไทย ใบตองมีการนำมาใช้ประโยชน์ในการห่อขนมและอาหารด้วยวิธีการห่อหลากหลายลักษณะ มีการนำมาใบตองมาประดิษฐ์ ภาชนะ เครื่องใช้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้ในงานประเพณีและงานพิธีแบบไทย งานใบตองเป็นงานศิลปะที่สะท้อนภูมิปัญญาแสดงถึงวิถีแห่งความเรียบง่าย การรู้จักผสมผสานการใช้ชีวิตด้วยการนำสิ่งที่หาง่ายมีอยู่ในท้องถิ่น มาใช้ประโยชน์สอดคล้องกับธรรมชาติ (คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, 2560)

1. งานใบตอง

1.1 ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง งานใบตองมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานโดยผู้เรียบเรียงอ้างอิงจากหนังสือวัฒนธรรมไทยทางประณีตศิลป์ การจัดดอกไม้สดกล่าวว่า หนังสือเรื่องตำหรับทำวศรีจุฬาลักษณ์หรือเรื่องนางนพมาศปรากฏในรัชสมัยของสมเด็จพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย นางนพมาศหรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์บรรยายเรื่องพระราชพิธีจองเปรียงซึ่งมีในวันเพ็ญเดือน 12 ว่าในโอกาสนั้นประชาชนชายหญิงต่างประกวดโคมชักโคมแขวน โคมลอยกัน ฝ่ายพระสนมกำนัลก็ทำโคมลอยร้อยด้วยดอกไม้เป็นรูปต่าง ๆ ประกวดกันนางนพมาศได้ใช้ดอกไม้ชนิดต่าง ๆ มาประดิษฐ์ เป็นรูปดอกบัวแบ่งบานรับแสงจันทร์ ใช้ดอกไม้ซ้อนสีสลับให้เป็นลวดลาย แล้วเอาผลไม้มาแกะสลักเป็นรูปนกจับจิกกินเกสรดอกบัว เสียบแซมรูปเทียนและลอยไปในน้ำ (สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง, 2497) การศึกษาวิชางานใบตองในปัจจุบัน มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยการศึกษาาระดับประถม ระดับมัธยมศึกษาจัดอยู่ในรายวิชาพื้นฐานการงานอาชีพ หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จัดอยู่ประเภทวิชาคหกรรม นอกจากนั้นระดับปริญญาตรีจัดอยู่หลักสูตรคหกรรมศาสตรบัณฑิต

1.2 ประเภทของงานใบตอง สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ (2547) แบ่งผลิตภัณฑ์งานใบตอง โดยจำแนกจากวัสดุหลักที่ใช้เป็นใบตอง

ตานี ส่วนรายการดอกไม้จะใช้ปริมาณที่น้อยกว่า สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้ บายศรี กระถงลอย กระถงดอกไม้ แจกัน กระเช้า พวงมาลา พาน ชาม ถาด จาน พุ่มคู่สุด กรวยอุปัชฌาย์ พุ่มบูชา พระ พานรับน้ำพระพุทธมนต์ ชั้นหมาก ชั้นหมั่น พานเชิญชั้นหมาก เทียนพรรษา ห่ออาหาร นอกจากนั้น อภิรติ โสพฤ (2549) แบ่งประเภทของงานใบตองตามลักษณะการใช้งานได้ ดังนี้ การห่อขนมและอาหาร กระถงใส่ขนมและอาหาร กระถงดอกไม้ กระถงลอย ถาดใบตอง และบายศรี เห็นได้ว่า วัสดุหลักใบตองและอาจมีการใช้ควบคู่กับงานดอกไม้แบบไทย

1.3 คุณค่าของงานใบตอง ใบตองนอกจากใช้ห่อขนมและเย็บเป็นกระถงต่าง ๆ หรือประดิษฐ์บายศรี ยังสามารถประดิษฐ์เป็นภาชนะต่าง ๆ ได้ เช่น จานใส่ผักสด จานใส่สลัด ชามใส่อาหารคาวหวาน จานใส่ผลไม้ กระเช้าใบตอง การประดิษฐ์ใบตองใช้ทำแทนเครื่องแก้ว สำหรับจัดดอกไม้ที่ใช้กับโต๊ะหมู่ทั้งชุดพร้อมทั้งเชิงเทียนกระถางรูปด้วย ซึ่งเรียนแบบจากของจริงและประดิษฐ์สร้างสรรค์อย่างสวยงาม (เยื้อน ภาณุทัต, 2509) นอกจากนั้น มณีนีรัตน์ จันทนะพะลิน (2540) กล่าวว่า คุณค่าของงานใบตองนั้นมีมากมายทั้ง ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ประโยชน์ในโอกาสพิเศษ การสร้างสรรค์ศิลปะมรดกของชาติและยังเป็นอาชีพได้ หัวข้อต่อไปผู้เรียบเรียงนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์รูปแบบถาดใบตอง ดังนั้นผู้เรียบเรียงขอให้ความหมาย ถาดใบตอง หมายถึง การนำใบตองมาประดิษฐ์เป็นภาชนะใส่สิ่งของ รูปแบบ มีขอบ เส้นผ่านศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 8 นิ้ว ถาดใบตองมีรูปลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ ใช้ประโยชน์ในโอกาสพิเศษ งานวันสำคัญ ใส่ดอกไม้ ขนม ผลไม้ หรือใส่อาหาร เป็นต้น เป็นงานศิลปะที่มีความละเอียด ประณีตสะท้อนภูมิปัญญาสภาพความเป็นอยู่ที่สามารถแสดงถึงวิถีแห่งความเรียบง่าย การรู้จักผสมผสานการใช้ชีวิตด้วยการนำสิ่งที่หาง่ายมีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์สอดคล้องกับธรรมชาติ และจะกล่าวถึงการออกแบบถาดใบตองในหัวข้อต่อไป

2. การออกแบบถาดใบตอง ถาดใบตองเป็นส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์งานใบตองนับได้ว่าเป็นศิลปะประยุกต์ (Applied Art) ซึ่งเป็นศิลปะที่เน้นถึงประโยชน์ใช้สอยควบคู่กับความงาม ซึ่งได้กล่าวถึง ความรู้ทั่วไปในงานออกแบบ หลักการออกแบบ ดังนี้

2.1 ความรู้ทั่วไปในงานออกแบบ ผู้เรียบเรียงได้นำแนวคิดของประเสริฐ พิษยะสุนทร (2555) มาใช้อธิบายความหมายของการออกแบบ แรงบันดาลใจ และรูปแบบมาในการออกแบบถาดใบตอง

2.1.1 ความหมายของการออกแบบ การออกแบบเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของเดิมให้ดีขึ้นใช้ทฤษฎีต่าง ๆ เป็นแนวทางให้เกิดความงามเกิดประโยชน์ใช้สอย เกิดความคิดความรู้สึก การออกแบบถาดใบตองเป็นการสร้างสรรค์ถาดใบตองรูปแบบใหม่หรือดัดแปลงขึ้นใหม่ให้ดีขึ้น สามารถแบ่งจุดมุ่งหมายใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ การออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอย การใช้ใส่สิ่งของ ความสอดคล้องกับการใช้งาน และการออกแบบเพื่อความงาม ประณีตเห็นแล้วเกิดความพึงพอใจ

2.1.2 แรงบันดาลใจ (Inspiration) เกิดขึ้นได้ 2 ทาง คือ สิ่งที่มีมองเห็น ความคิดหรือจินตนาการ และสิ่งที่มีมองไม่เห็น คือเกิดจากความทรงจำ หรือความรู้เดิมและสิ่งแวดล้อม มีแรงบันดาลใจจากการนำใบกล้วยหรือใบตองที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นถาด

เลียนแบบรูปทรงภาชนะที่ทำจากวัสดุอื่น ๆ ใส่สิ่งของต่าง ๆ ทำให้เกิดใบตองมีรูปแบบลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมงานฝีมือต่าง ๆ

2.1.3 รูปแบบ (Style) ลักษณะพิเศษของผลงานศิลปะทุกแขนงซึ่งมีผิดแผกแตกต่างกันไปตามความคิดและความต้องการของผู้สร้างสรรค์ รูปแบบใบตองเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ คือ ลักษณะประจำชาติ ลักษณะพิเศษของท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมต่างกัน การนำใบตองมาพับเป็นกลีบลักษณะต่าง ๆ เช่น กลีบเล็บครุฑ กลีบกุหลาบ กลีบผีเสื้อ เป็นต้น มาเย็บประดิษฐ์เป็นภาชนะรูปทรงแบนมีขอบตี้ยี่ใช้ใส่สิ่งของ ซึ่งมีหลากหลายรูปทรง ได้แก่ รูปทรงเรขาคณิต เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม วงรี รูปทรง เป็นต้น รูปทรงธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ ผลไม้ ตัวสัตว์ เป็นต้น

ถาดใบตองรูปแบบธรรมชาติ
รูปดอกไม้

ถาดใบตองรูปเรขาคณิต
รูปวงกลม

ภาพที่ 1 รูปทรงถาดใบตอง

2.2 หลักการออกแบบ ผู้เรียบเรียงได้นำแนวคิด อรรถ วาณิชกร (2559) มาอธิบายองค์ประกอบของการออกแบบ และทฤษฎีการออกแบบ ใช้ในการออกแบบถาดใบตอง ดังนี้

2.2.1 องค์ประกอบของการออกแบบถาดใบตอง ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ด้านรูปลักษณ์ และด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านรูปลักษณ์ของถาดใบตอง ประกอบด้วย 1) รูปทรง มีลักษณะเป็น 3 มิติ ประกอบด้วย ความกว้าง ความยาว และความลึก โดยทั่วไปนิยมรูปทรงเรขาคณิต เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม วงรี รูปทรง เป็นต้น และรูปทรงธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ ผลไม้ ตัวสัตว์ เป็นต้น 2) สี การเลือกใบตองในการประดิษฐ์ถาดใบตองควรเลือกใช้ใบตองที่มีสีเขียวเข้ม ส่วนใบตองน้ำว่ามสีเขียวน้ำว่ามไม่นิยมนำมาประดิษฐ์ถาดใบตองแต่นิยมมาท่อนม การประดิษฐ์ถาดใบตองให้มีสีสันสดใสอาจนำใบตองอ่อน กลีบดอกไม้ ใบไม้ มาประดิษฐ์ตกแต่งถาดใบตอง

ด้านประโยชน์ใช้สอยของถาดใบตอง ประกอบด้วย 1) หน้าที่ใช้สอย (Function) การออกแบบจะต้องคำนึงถึงหน้าที่ใช้สอยให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ถูกต้องเหมาะสมตอบสนองประโยชน์ใช้สอยตามวัตถุประสงค์การใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ความปลอดภัย (Safety) ใบตองที่นำมาประดิษฐ์เป็นวัสดุธรรมชาติ ไม่มีสารพิษ แต่ควรทำความสะอาดเพื่อ

สุขอนามัย เมื่อนำมาสัมผัสกับอาหาร และใบตองไม่ก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมแถมยังเป็นการช่วยรักษาธรรมชาติอีกด้วย 3) ความแข็งแรง (Construction) ภาตใบตองที่ประดิษฐ์จะต้องมีความแข็งแรงทนทานต่อการใช้งานตามหน้าที่และวัตถุประสงค์หากภาตใบตองมีเส้นผ่านศูนย์กลางขนาดใหญ่ควรมีการซ้อนทบใบตองหลายๆ ชั้น 4) ความสะดวกสบายในการใช้ (Ergonomics) การออกแบบจะต้องคำนึงถึงขนาด สัดส่วน ความสามารถในการใช้งานหรือการใส่ของ การหยิบจับของในภาตทำให้เกิดความถนัดในการใช้ 5) ราคาที่เหมาะสม (Cost) ใบตองมีราคาถูก เมื่อประดิษฐ์ภาตใบตองจะช่วยเพิ่มมูลค่าของผลงานที่สูงตามฝีมือและระยะเวลาในการประดิษฐ์ การออกแบบภาตใบตองควรมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและประมาณราคาขายให้เหมาะสม 6) วัสดุและการผลิต (Materials and Production) ใบตองตามีความนุ่มเหนียวไม่เปราะ ไม่ฉีกขาดง่าย มีสีเขียวเข้มและเป็นวัสดุที่ย่อยสลายได้ง่าย เป็นพืชหมุนเวียนสามารถทำเป็นปุ๋ยให้พืชชนิดอื่นได้และหาได้ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ การประดิษฐ์ภาตใบตองต้องใช้ทักษะ เพื่อให้ผลงานสวยงาม ไม่มีรอยชำใบตองสดไม่เหี่ยว

2.2.2 ทฤษฎีการออกแบบภาตใบตอง ประกอบด้วย 1) ความเป็นเอกภาพ (Unity) ภาตใบตองที่ประดิษฐ์มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์ประกอบศิลปะมองส่วนประกอบของชิ้นงานไม่แบ่งแยกออกเป็นส่วนประกอบหลักหรือส่วนประกอบตกแต่ง 2) ความสมดุล (Balancing) ความสมดุลของภาตใบตอง หมายถึง น้ำหนักที่เท่ากันขององค์ประกอบไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่งยังรวมถึงความประสานกลมกลืนส่วนต่าง ๆ หากภาตใบตองเมื่อมองดูแล้วรู้สึกว่างส่วนหนักไป แน่นไป หรือ เบาบางไปก็จะทำให้ดูเอนเอียง และเกิดความรู้สึกไม่สมดุล เป็นการบกพร่องทางความงาม ความสมดุลมี 2 ลักษณะ คือ ความสมดุลในลักษณะที่เท่ากัน (Symmetry Balancing) และความสมดุลในลักษณะที่ไม่เท่ากัน (Asymmetry Balancing) 3) ความสัมพันธ์ทางศิลปะ (Relativity of Arts) การออกแบบภาตใบตองเป็นการประดิษฐ์ประกอบชิ้นงานให้สวยเด่น และจัดส่วนประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม ประกอบด้วย 3.1) การเน้นหรือจุดสนใจ (Emphasis) การประดิษฐ์ภาตใบตองให้ชิ้นงานบางส่วนเด่นเป็นพิเศษกว่าปกติ เห็นเด่นชัดขึ้นมาเป็นพิเศษกว่าส่วนอื่น ๆ ทำให้ผลงานมีความงามสมบูรณ์มากขึ้น เช่น การเน้นด้วยการใช้สี การเน้นด้วยชิ้นส่วนที่ละเอียด 3.2) จุดสำคัญรอง (Subordinate) การประดิษฐ์ภาตใบตองให้ชิ้นงานบางส่วนมีความสำคัญรองลงมาจากจุดเด่น ช่วยให้ภาตใบตองเกิดความลดหล่นความงาม ทำให้ผลงานภาตใบตองมีความสมบูรณ์มากขึ้น 3.3) จังหวะ (Rhythm) การประดิษฐ์ส่วนประกอบกลับใบตองที่เกิดจากการพับ เย็บ ติดซ้ำ ๆ กันขององค์ประกอบภาตใบตอง เป็นการทำให้ซ้ำที่เป็นระเบียบเกิดเป็นรูปลักษณะ โดยเกิดจากการซ้ำของกลีบ หรือการติดสลับกันของช่องไฟ ทำให้เกิดจังหวะเกิดลวดลายที่แตกต่างกันออกไป 3.4) ความตรงกันข้าม (Contrast) การจัดองค์ประกอบศิลปะให้เกิดการตัดกัน หรือ ขัดแย้งกันความขัดแย้งที่พอเหมาะจะช่วยให้งานดูมีชีวิตชีวา น่าสนใจ เช่น ขัดแย้งด้วยสี เป็นการนำสีตรงกันข้ามหรือสีตัดกันมาใช้ร่วมกัน เช่น สีแดงขัดแย้งกับสีเขียวด้วยการใช้สีแดงประมาณ 20% ของพื้นที่ทั้งหมด และ 3.5) ความกลมกลืน (Harmonies) ของการประดิษฐ์ภาตใบตอง การประสานเชื่อมต่อของรูปลักษณะ กลีบใบตอง สีใบตอง โดยวิธี

จัดให้ประสานกลมกลืนเกิดความเหมาะสมสวยงามมองดูแล้วไม่ขัดตา ด้วยการพับกลีบ
เย็บกลีบ ติดกลีบในทางเดียวกัน

ภาพที่ 2 การออกแบบถอดใบตองด้วยการใช้สีในการสร้างความสัมพันธ์ทางศิลปะ

3. การคิดสร้างสรรค์ถอดใบตอง ผู้เรียบเรียงได้นำแนวคิดของเกรียงศักดิ์
เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549) มาใช้อธิบายความหมายความคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงสร้างสรรค์
ในการคิดสร้างสรรค์ถอดใบตอง

3.1 ความคิดสร้างสรรค์รูปแบบถอดใบตอง หมายถึง ความคิดรูปแบบถอด
ใบตองใหม่ๆ องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์รูปแบบถอดใบตอง ได้แก่ ความคิดนั้นต้อง
เป็นสิ่งใหม่คิดแตกต่างจากต้นแบบเริ่มจากจินตนาการหรือภาพวาด ภาพจิตรกรรมฝาผนัง และ
จากรวบรวมความรู้จากตำรา เอกสาร งานวิจัย และประสบการณ์ศึกษาจากรูปแบบดั้งเดิมแล้ว
คิดปรับปรุงต่อยอดสู่รูปแบบใหม่จากเดิมสามารถใช้งานได้จริงและใช้ประโยชน์ได้อย่าง
เหมาะสมและมีคุณค่า

3.2 การคิดเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การขยายขอบเขตความคิดออกไปจาก
กรอบความคิดเดิมที่มีอยู่ สู่ความคิดใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับ
ปัญหาที่เกิดขึ้น

3.2.1 ขั้นตอนการคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงสร้างสรรค์รูปแบบถอดใบตอง
หมายถึง การขยายขอบเขตความคิดออกไปจากกรอบความคิดเดิมที่มีอยู่ สู่ความคิดใหม่ๆ
ของรูปแบบถอดใบตองที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหารูปแบบที่ดีที่สุดให้กับปัญหาที่เกิดขึ้นกับถอด
ใบตอง โดยมีขั้นตอนการคิดสร้างสรรค์รูปแบบถอดใบตอง ประกอบด้วย 1) กำหนดเป้าหมาย
การคิด โดยกำหนดวัตถุประสงค์ เช่น เพื่อนำไปใส่อาหาร การนำไปใส่สิ่งของ
2) การแสวงหาแนวคิดใหม่ ศึกษาความรู้จากหนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้รู้ การใช้สื่อสารสนเทศสืบค้นข้อมูล 3) การประเมิน
และคัดเลือกแนวคิด การถกแถลงความคิดเพื่อไปสู่การปฏิบัติ เช่น รูปแบบ รูปทรงของถอด
ใบตองหรือการนำกลีบใบตองต่าง ๆ มาประดิษฐ์ให้มีความแปลกใหม่ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

3.2.2 องค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่
ช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์ถอดใบตอง ประกอบด้วย 3.1) ด้านทัศนคติ
และบุคลิกภาพของผู้ประดิษฐ์ การมีทัศนคติที่ดี การเปิดรับประสบการณ์ มีความสนใจ มีการ
ฝึกทักษะ ความอดทน มีความสามารถในการปรับตัวด้านสุนทรียะตามกาลเวลา ตามการเรียนรู้
และสิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ล้มเหลว 3.2) ความสามารถทางสติปัญญา

ความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้ การปรับตัวต่อปัญหาอย่างเหมาะสมประกอบด้วยความสามารถในการจำ การมีความคิดริเริ่ม ความสามารถในการสังเกต การรับรู้การแก้ปัญหา การแก้ปัญหาอย่างมีศักยภาพ และความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ 3.3) องค์ประกอบด้านความรู้ ความรู้ทฤษฎีผลิตภัณฑ์งานใบตอง และทักษะปฏิบัติที่ดีจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ ประโยชน์จากความรู้เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน การจัดการความรู้เพื่อปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ 3.4) องค์ประกอบด้านแรงจูงใจ กระตุ้นการสร้างความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้การตื่นตัวในการรับรู้ จะถูกกระตุ้นด้วยการฝึกฝนทักษะฝีมือให้มีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน การเข้าร่วมกิจกรรมการประกวดแข่งขัน การจัดแสดงนิทรรศการ รวมถึงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และ 3.5) องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม ใบตองเป็นพืชเศรษฐกิจสามารถนำไปสร้างรายได้ที่ดีให้แก่ผู้ปลูก และยังมีความเชื่อว่าเป็นใบไม้มงคล มีบทบาทเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประเพณีไทย นอกจากภาคใบตองที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคมไทยมีการนำมาทำขนมและอาหาร กระทวงไสขนมและอาหาร กระทวงดอกไม้ กระทวงลอยบายศรี เป็นต้น

ภาพที่ 3 การสร้างสรรค์รูปแบบภาคใบตองทรงกลมประดิษฐ์จากกลีบเล็บครุฑและกลีบผีเสื้อ ผาครอบตกแต่งด้วยกลีบเล็บครุฑยอดกรวยตกแต่งด้วยใบสนประดิษฐ์

4. การประดิษฐ์ภาคใบตอง ภาคใบตองเป็นงานที่ใช้ทักษะฝีมือความชำนาญในการประดิษฐ์ การเตรียมใบตองมีความสำคัญอย่างมากในการช่วยให้การประดิษฐ์ผลงานรวดเร็ว เรียบร้อยตรงตามประเด็นเป็นการทำงานด้วยความพิถีพิถัน การประดิษฐ์งานใบตองมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 การเตรียมใบตองในการประดิษฐ์ภาคใบตอง ใบตองที่ดีช่วยให้ง่ายในการประดิษฐ์และชิ้นงานมีความสวยงามเก็บรักษาได้นานทำให้คุ้มค่ากับระยะเวลาที่ประดิษฐ์ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร (2560) ได้อธิบายถึงการเตรียมใบตองในการประดิษฐ์ภาคใบตอง 2 ขั้นตอน ได้แก่ การเลือกใบตอง และการเตรียมใบตอง ดังนี้

4.1.1 การเลือกใบตอง การเลือกชนิดของใบตองที่จะนำมาประดิษฐ์ภาคใบตอง ใบตองตานีเหมาะสำหรับนำมาประดิษฐ์ชิ้นงานมากที่สุด เพราะเป็นใบตองที่มีทางใบตองกว้าง มีสีเขียวเข้มเส้นริ้วใบตองมีแนวตรง เนื้อใบตองมีความนุ่ม เหนียว ไม่เปราะบางและไม่ฉีกขาดง่าย และการตัดใบตองจากต้นควรตัดใบตองให้เหลือหูใบตอง เพื่อหูใบตองที่เหลือจากการตัดช่วยทำหน้าที่สังเคราะห์แสง และควรตัดตอนสาย เพราะน้ำค้างที่เกาะบนใบตองเริ่มแห้งหรือ

ตอนเย็นแดดอ่อนๆ เพื่อให้ใบตองสดแดด เพราะเมื่อตัดแล้วสามารถนำมาใช้ได้ทันที หากต้องการเก็บใบตองไว้รอการใช้งาน ควรตัดตอนรุ่งเช้าหรือเช้าตรู่เพราะจะได้ใบตองที่สดกรอบ และหากจะนำไปใช้งานถ้าใบตอง ยังสดกรอบอยู่ให้นำมาผึ่งลม เพื่อให้ใบตองหายกรอบก่อนนำมาประดิษฐ์ชิ้นงาน

4.1.2 การเตรียมใบตอง การเช็ดใบตองโดยเฉือนใบตองออกจากก้านและฉีกเป็นแผ่นกว้างพอประมาณใช้ผ้าฝ้ายเนื้อนุ่ม เช็ดใบตองให้สะอาดก่อนนำไปใช้ โดยเช็ดใบตองจากตองทางแข็งไปหาปลายรีวตองทางอ่อน ถ้ามีรอยเปื้อนใช้ผ้าชุบน้ำหมาดๆ เช็ดออกหากมีคราบฝุ่นเกาะทั้งใบให้นำไปล้างน้ำ แล้วผึ่งให้แห้ง จากนั้นนำมาเช็ดอีกครั้ง การฉีกใบตอง ให้ฉีกหรือตัดสันตอง หรือเรียกอีกอย่างว่าเอ็นตองออกเสียก่อน เพื่อให้ใบตองฉีกได้ง่าย และขนาดของใบตองที่ฉีกควรมีขนาดที่เท่า ๆ กัน

4.2 การประดิษฐ์ภาตใบตอง คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร (2560) ได้อธิบายหลักการประดิษฐ์ภาตใบตอง โดยแบ่งเป็น 2 กระบวนการ ได้แก่ การประดิษฐ์ส่วนประกอบของชิ้นงาน และการประกอบชิ้นงาน ดังนี้

4.2.1 การประดิษฐ์ส่วนประกอบของชิ้นงาน ในการประดิษฐ์กลีบใบตองรูปแบบต่าง ๆ จอมขวัญ สุวรรณรักษ์ (2547) แบ่งส่วนประกอบของชิ้นงาน ออกเป็นส่วนประกอบหลัก ได้แก่ ใบตองที่พับเป็นรูปแบบกลีบต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประกอบเป็นรูปทรงชิ้นงาน และส่วนประกอบตกแต่ง เพื่อนำมาใช้ตกแต่งปกปิดให้ผลงานให้เรียบร้อย การพับกลีบใบตองสิ่งที่คุณประดิษฐ์จะต้องคำนึงถึงขณะการพับใบตองคือ ขณะพับหรือม้วนกลีบใบตองอย่ากดแน่นจนเป็นรอยซ้ำ เพราะหากใบตองดำหรือเหี่ยวเฉามีอายุการใช้งานที่สั้น และการกลีบเย็บใบตอง คือการนำกลีบใบตองที่พับมาเย็บเรียงโดยจัดวางปลายกลีบใบตองแต่ละกลีบให้เสมอกัน และควรเลือกใบตองที่มีสีสม่ำเสมอในการเย็บเรียงกลีบเพื่อให้ชิ้นงานมีความสวยงาม และหมั่นฉีดน้ำบ่อย ๆ ในขณะที่เย็บชิ้นงานเพื่อให้ใบตองคงความสดอยู่เสมอ

4.2.2 การประกอบชิ้นงาน คือการนำกลีบใบตองที่พับหรือเย็บมาประกอบเป็นชิ้นงานซึ่งมีเทคนิคหรือวิธีการประกอบที่แตกต่างกันตามลักษณะกลีบ การประกอบภาตใบตอง คือ การกลีบใบตองที่พับมาเย็บลงบนแผ่นใบตองรูปทรงต่าง ๆ ที่มีการซ้อนหลายชั้นหรือนำใบตองชั้นสุดท้ายที่เย็บเรียงสอดเข้าไปในใบตองชั้นแรกต่อกันให้สนิท และประกบแผ่นใบตอง 2 ชั้นหน้าหลังให้เรียบ และเนาให้ติดกันฝีเข็มสม่ำเสมอเพื่อให้ชิ้นงานมีความสวยงาม ประณีต อาจมีการตกแต่งด้วยตะขบหรือนมสาวเพื่อปกปิดรอยต่อหรือรอยฝีเข็มที่ไม่เรียบเนียน

ภาพที่ 4 การสร้างสรรค์รูปแบบภาตใบตองทรงกลมประดิษฐ์จากกลีบบัวสอดไส้ดอกพุด และกลีบการเวก ฝาครอบตกแต่งด้วยกลีบเล็บครุฑ

4. องค์กรความรู้ใหม่

การสร้างสรรครูปแบบสถาปัตยกรรมให้แตกต่างจากเดิม โดยเริ่มจากรวบรวมความรู้จากตำรา เอกสาร งานวิจัย และประสบการณ์จากรูปแบบดั้งเดิมแล้วคิดปรับปรุงต่อยอดสู่รูปแบบใหม่โดยเน้นถึงการใช้งานได้จริงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนการคิดสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ การใช้ประโยชน์ การแสวงหาแนวคิดใหม่จากรูปภาพสื่อโซเชียล หนังสือ การสร้างแนวคิด ลักษณะของรูปทรง ขนาด กระบวนการประดิษฐ์ การคัดเลือกแนวคิดให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และการประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงาน

5. สรุปผล

การออกแบบสถาปัตยกรรมเป็นการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่หรือดัดแปลงชิ้นใหม่ให้ดีขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมาย คือ เพื่อประโยชน์ใช้สอยความสอดคล้องกับการใช้งาน และการออกแบบเพื่อความงามประณีตเห็นแล้วเกิดความพึงพอใจ การออกแบบสถาปัตยกรรมมีแรงบันดาลใจมาจกสิ่งที่มีมองเห็นความคิดหรือจินตนาการ และสิ่งที่มีมองไม่เห็นเกิดจากความทรงจำ และรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามความคิดและความต้องการของผู้สร้างสรรค์ซึ่งมีหลากหลายรูปทรง องค์ประกอบของการออกแบบสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ด้านรูปลักษณ์ของสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย รูปทรง และสี และด้านประโยชน์ใช้สอยของสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย 1) หน้าที่ใช้สอย 2) ความปลอดภัย 3) ความแข็งแรง 4) ความสะดวกสบายในการใช้ 5) ราคาที่เหมาะสม 6) วัสดุและการผลิต ทฤษฎีการออกแบบสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย 1) ความเป็นเอกภาพ 2) ความสมดุล 3) ความสัมพันธ์ทางศิลปะ ประกอบด้วย 3.1) การเน้นหรือจุดสนใจ 3.2) จุดสำคัญรอง 3.3) จังหวะ 3.4) ความตรงกันข้าม และ 3.5) ความกลมกลืน

การสร้างสรรครูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นการคิดรูปแบบสถาปัตยกรรมใหม่ๆ แตกต่างจากต้นแบบ โดยเริ่มจากรวบรวมความรู้จากตำรา เอกสาร งานวิจัย และประสบการณ์จากรูปแบบดั้งเดิมแล้วคิดปรับปรุงต่อยอดสู่รูปแบบใหม่รูปแบบสถาปัตยกรรมใช้งานได้จริงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ขั้นตอนการคิดสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาแนวคิดใหม่ และการประเมินและคัดเลือกแนวคิดในลักษณะการความคิดเพื่อไปสู่การปฏิบัติ ให้มีความแปลกใหม่ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

6. กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร สถานที่ทำงานที่ทำให้มีความรู้และประสบการณ์ในการทำงานด้านสถาปัตยกรรม ผลงานการประดิษฐ์สถาปัตยกรรมของนักศึกษาสาขาวิชาการบริหารธุรกิจคหกรรมศาสตร์

7. เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2549). *การคิดเชิงสร้างสรรค์* (พิมพ์ครั้งที่ 7).

บริษัทซัคเซส มีเดีย จำกัด.

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. (2560). *ต้นแบบ*

งานคหกรรมศาสตร์ สร้างสรรค์สู่สากล. บริษัทเจริญทรัพย์การพิมพ์ จำกัด.

- จอมขวัญ สุวรรณรักษ์. (2547). *การแกะสลักผัก ผลไม้ และงานใบตอง*.
โอเดียนสโตร์.
- ประเสริฐ พิษยะสุนทร. (2555). *ศิลปะและการออกแบบเบื้องต้น*. สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มณีรัตน์ จันทนะผะลิน. (2540). *งานใบตอง (พิมพ์ครั้งที่ 3) : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด*.
- เยื่อน ภาณุทัต. (2509). *วิธีประดิษฐ์ใบตองเป็นภาชนะต่างๆ*. กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. (2547). *หนังสือชุดศัพท์
คหกรรมศาสตร์ เล่ม 1 ศัพท์ศิลปะประดิษฐ์*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด.
- เสรี เรื่องเนตร์. (2549). *ศิลปะประยุกต์*. โอเดียนสโตร์.
- สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง. สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2497). *วัฒนธรรมไทย ทางประณีตศิลป์
การจัดดอกไม้สด*. โรงพิมพ์กัณฑ์ประดิษฐ์.
- อริญ วานิชกร. (2559). *การออกแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น*. สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิรติ โสฬศ. (2549). *ศิลปะประดิษฐ์*. โอเดียนสโตร์.
- อัครพล ไวเชียงคำ. (2558) *ทัศนคติต่อการอนุรักษ์งานใบตอง ดอกไม้ เครื่องสดของนักศึกษา
คณะเทคโนโลยี คหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล. วารสารวิชาการ
และวิจัย มทร.พระนคร, 9 (1), 23-37.*